

Tabel 2. Opnamen van muurbegroeiingen in de Hoge Fronten (2 september 2002 en 17 mei 2004).

Tabel nummer	17	18	19	20	21	22
Jaar (2002-2004)	02	04	04	02	02	04
Lengte proefvlak (m)	2	1,5	6	12	4	4
Breedte proefvlak (m)	0,15	1	1	1,5	1,5	2
Expositie	NO	N	NO	N	O	ZW
Inclinatorie (graden)	50	85	70	85	80	80
Bedekking kruidlaag (%)	80	25	30	15	30	10
Bedekking moslaag (%)	5	5	5	3	2	-
Aantal soorten	16	21	29	23	19	10

Vaatplanten

Matig voedselrijke graslanden (Arrhenatheretalia)

Agrostis gigantea	+
Vicia cracca	r
Crepis biennis	2a	r
Taraxacum sectie Ruderalia	+	.	.	+	.	.
Festuca rubra	3	2a	+	2a	2b	.
Arrhenatherum elatius	1	2a	+	1	+	.
Achillea millefolium	r	+	1	+	1	.
Dactylis glomerata	1	+	+	.	1	.
Saxifraga granulata	.	1
Poa trivialis	.	+
Plantago media	.	.	+	.	.	.
Trifolium pratense	.	.	+	.	.	.
Daucus carota	.	.	1	+	+	.
Galium mollugo	.	.	.	+	.	.
Symphytum officinale	.	.	.	+	.	.
Plantago lanceolata	1	.

Droge graslanden (vnl. Koelerio-Coryneporetea)

Pimpinella saxifraga	r	+	+	.	.	.
Festuca brevipila	2a	.	2m	.	.	.
Campanula rotundifolia	+	+	.	1	.	+
Vicia sativa * nigra	.	+	+	.	r	.
Myosotis ramosissima	.	.	1	.	.	.
Galium verum	+	.
Hypericum perforatum	+	.
Cerastium arvense	r	.
Sanguisorba minor	+	+
Veronica austriaca * teucium	+

Pionierbegroeiingen op steengruis (Sedo-Scleranthetea)

Poa compressa	r
Medicago lupulina	.	.	+	.	.	.
Saxifraga tridactylites	.	.	+	.	.	.
Echium vulgare	2a	.
Sedum acre	+
Zomen (vnl. Rubo-Origanetum)
Hieracium laevigatum	+	+
Rubus caesius	+	.	2a	.	+	.

Vervolg Tabel 2

Tabel nummer	17	18	19	20	21	22
Jaar (2002-2004)	02	04	04	02	02	04
Lengte proefvlak (m)	2	1,5	6	12	4	4
Breedte proefvlak (m)	0,15	1	1	1,5	1,5	2
Expositie	NO	N	NO	N	O	ZW
Inclinatorie (graden)	50	85	70	85	80	80
Bedekking kruidlaag (%)	80	25	30	15	30	10
Bedekking moslaag (%)	5	5	5	3	2	-
Aantal soorten	16	21	29	23	19	10
Origanum vulgare	1	+	1	+	+	+
Galium aparine	.	r
Inula conyzae	.	.	+	+	+	.
Picris hieracioides	.	.	.	1	.	.
Torilis japonica	.	.	.	r	.	.
Ruderales terreinen (Artemisietea vulgaris)						
Convolvulus arvensis	.	r
Artemisia vulgaris	.	+	+	1	.	.
Tanacetum vulgare	.	+	+	+	+	.
Anisantha sterilis	.	1	1	.	.	1
Lactuca serriola	.	.	+	.	.	.
Crepis capillaris	.	.	.	+	.	.
Solidago canadensis	.	.	.	+	.	.
Diplotaxis tenuifolia	.	.	.	+	+	+
Carduus crispus	.	.	.	+	.	r
Elytrigia repens	+	.
Akkers (Stellarietea mediae)						
Vicia hirsuta	.	+	2a	.	.	.
Valerianella locusta	.	.	1	.	.	.
Sonchus oleraceus	.	.	+	.	.	.
Papaver dubium	.	.	1	+	.	+
Doornstruwelen (Rhamno-Prunetea)						
Rosa canina	.	2a
Sambucus nigra	r
Slaapmossen
Brachythecium rutabulum	2a	2a	2a	.	1	.
Rhynchosstegium confertum	.	+	+	.	.	.
Topkapsmossen						
Barbula convoluta	.	.	1	.	.	.
Didymodon vinealis	.	.	+	.	.	.
Barbula unguiculata	.	.	.	+	.	.
Korstmossen						
Collema tenax	.	.	+	.	.	.
Leproloma vouauxii	.	.	.	+	.	.
Mycobilimbia vouauletorum	.	.	.	+	.	.
Verrucaria muralis	.	.	.	+	.	.

GORSSELSE HEIDE EN KIENVEEN

J. Teeuwen

Excursieleiding : J. Teeuwen en B. Wijlens

Datum : 21 mei 2004

Deelnemers : N. Bakker, D. Bokeloh, E. van den Dool, C. van den Genugten, E. van der Grift, J. Hendriks, P. Ketner, M. Lejeune, J. Peters, J. Plantinga, Th. Reynders, N. Smits, G. van der Veen, H. van der Veen, W. Wamelink en F. van Wijngaeren

GORSSELSE HEIDE

Met de verdeling van de markegronden is ruim 100 ha van de Gorsseelse heide aangekocht door het Ministerie

van Defensie. De heide heeft altijd als oefenterrein dienst gedaan en was alleen in de weekenden toegankelijk en gold het als een rustgebied. De heide in engere zin werd verwaarloosd en groeide dicht met

Pijpenstrootje. Voor de cavaleriepaarden werd speciaal een “ven” gegraven. Dit ven staat tegenwoordig bekend als het Luteaven en was zeer in trek bij libellenliefhebbers. Voor de opschoning trof J. Teeuwen er meer dan 30 soorten aan. Ook wemelde het er in de 60er jaren van de Levendbarende hagedissen. Een grote heidebrand heeft daar een einde aan gemaakt. Na deze brand werd een continu watervoerende brandput aan gelegd. De bodem werd afgedicht met landbouwplastic. Dankzij de aanleg van de brandput kwam ondermeer *Lycopodiella inundata* terug. Later nam Staatsbosbeheer het beheer van de heide over van Defensie en ging over tot het plaggen van grote stukken vergraste heide. *Erica tetralix* en *Calluna vulgaris* kwamen weer terug. Uit zaad ontkiemden bovendien pionierssoorten zoals *Cuscuta epithymum*, *Pedicularis sylvatica* en *Lycopodiella inundata*. Het Gentiaanblauwtje, dat met 2 populaties aanwezig was, keerde echter niet terug. Tijdens de excursie werden wel nieuwkomers op enkele plagplekken ontdekt, maar geen voor het terrein nieuwe soorten.

KIENVEEN

De middag was weggelegd voor een (langdurig) bezoek aan het inmiddels bij vele botanisten wereldberoemde Kienveen op het landgoed de Velhorst. Natuurmonumenten heeft de Velhorst in 1972 bij legaat verworven. Hoewel de Velhorst uitstekend beheerd werd door de vorige eigenaar, gold het voor Natuurmonumenten als een B-terrein. Toch telde de broedvogelbevolking van het terrein maar liefst bijna 100 soorten, niet gering voor een landgoed van 300 ha. Botanische had het terrein echter niet veel te bieden. De Velhorst onderging een ingrijpende landschappelijke

facelift. Op historische plekken werden nieuwe houtwallen aangeplant. Een van de personeelsleden had in eigen tijd stukjes heide geplagd en een sloot opgeschoond. Dankzij deze ingreep kwam omstreeks 1990 het Heidemelkviooltje (*Viola persicifolia* var. *lacteaeoides*) tevoorschijn. Nadat het viooltje was ontdekt, werd met veel enthousiasme in het Kienveen gespeurd naar nog meer bijzondere soorten. Zo kwamen groeiplaatsen van de volgende soorten aan het licht: *Drosera intermedia*, *Carex panicea*, *C. nigra*, *Eleocharis multicaulis*, *Hypericum elodes* en *Viola palustris*. Op enkele plekken in de omringende bossen werd *Phegopteris connectilis* ontdekt. De Smalle beukvaren doet het inmiddels uitstekend. Het Kienveen ligt in een dekzandgebied met veelvuldig optredende grondwaterschommelingen.

Nadat waterhuishoudkundig onderzoek had uitgewezen dat zich met enig geluk een blauwgrasland zou kunnen ontwikkelen, werd de helft van een perceel afgegraven tot op de minerale bodem. Al snel werden de stoutste verwachtingen overtroffen. Tien jaar na de ingreep telt het gebied 20 Rode Lijst soorten, onder meer zeer veel *Juncus alpinoarticulatus*, *Lycopodiella inundata*, *Radiola linoides*, *Cicendia filiformis*, *Carex oederi* (beide ondersoorten), *Epipactis palustris* (in 2004 100 planten), *Litorella uniflora* (zeer veel), *Rhinanthus angustifolius* en niet te vergeten inmiddels meer dan 200 exemplaren van *Pinguicula vulgaris*. Op het hoge, droge deel groeien *Juniperus communis* (ook enkele kiemplantjes), *Genista pilosa*, *Cuscuta epithymum* en *Lycopodium tristachyum* (inmiddels verdwenen). Hier staan in de herfst ook zeer veel heideknotszwammen. Tijdens de excursie werd op twee plekken *Carex hostiana* ontdekt.

REESTDAL: HAARDENNEN EN SCHRAPVEEN

E.J. Weeda & L. van Tweel-Groot

Excursieleiding:	E. Weeda
Datum:	27 mei 2004
Deelnemers:	M. Bakker, N. Bos, R. Haveman, A. Kooij, E. Koole, L. Kruit, H. van Loon, J. Smittenberg, H. Sprangers, L. van Tweel-Groot, M. van Tweel, K. Uilhoorn, U. Vegter, M. Vocks en H. de Vries

Het idee om een PKN-excursie naar het Reestdal tussen Balkbrug en Zuidwolde te dirigeren, had voor de eerste auteur van dit verslag een nostalgisch tintje: de jaren zestig van de vorige eeuw lag hier zijn botanisch jachtgebied. “Hoe zou het toch gaan met Slangenwortel

en Veenbes in de Haardennen en met al die mooie moerasplanten in het Schrapveen, waar mijn grootvader en overgrootvader hooiden? Na tientallen jaren maar weer eens op (be)zoek gaan ...”